

En global värld delar arbetet ute och hemma

När tekniken öppnade för blixtnabb kommunikation mellan de mest avlägsna delar på jordklotet, skärptes den globala konkurrensen. Det har inneburit en specialisering av varor och tjänster både globalt och lokalt. Globaliseringen har också ökat pressen i det inhemska arbetslivet och förändrat sätten att organisera arbetet. Samtidigt skapas nya marknader och nya möjligheter.

Text: Gumbild Wallin

Den som söker på Bangalore i Scanpix norska bildarkiv får upp flera tusen bilder bara för 2006. Där är IBM:s styrelseordförande som den 6 juni i år tillkännagav att företaget under de närmaste tre åren tredubblar sina investeringar i Indien genom att satsa sex miljarder dollar. Där porträtteras VD:n för Intel Cooperation framför en bild med texten "World Ahead" när han under ett pressmöte om Indiens avgörande roll i programmet med samma namn, berättar att företaget avser att satsa en miljard dollar under de nästa fem åren. ABB:s VD Fred Kindle är en annan spelare i Indiens IT-mecka som på plats i mars i år uttryckte sin förväntan på företagets roll i regionen.

En ny global arbetsdelning
Indien och Kina är viktiga exempel på nationer, vars ekonomier växer explosionsartat. Allt mer kvalificerade tjänster flyttas ut och utförs där. Det började med arbetsintensiv industri, fortsatte med affärsstödjande verksamheter som faktura- och lönehantering samt datorsupport. Nu fortsätter utvecklingen och intresset

växer för att förlägga allt mer kunskapsbaserade tjänster i de snabbväxande ekonomierna. Att arbetskraften är billigare lockar, en högskoleutbildad indier kostar till exempel mellan 1500 och 2000 kronor i månaden, men det blir också allt mer intressant att det finns stor tillgång till kvalificerad arbetskraft. Indien är en kunskapsnation och har 250 universitet och en rad institut som årligen examinerar 500 000 studenter, enligt den svenska dokumentären "Lågpriskontoret".

Det handlar också om att det håller på att växa fram stora marknader som det är viktigt att lära känna och delta i från början, säger Jan Edling, på avdelningen för strategisk utveckling på Verket för innovationssystem, den statliga myndigheten VINNOVA.

Han berättar att han nyligen besökt en industripark i Beijing, som med sina 49,7 kvadratkilometer kan illustrera dimensionerna av den utveckling som pågår. KTH, Kungliga Tekniska högskolan, är på plats, liksom troligen andra svenska företag. Att

Foto: Scanpix

etablera sig där handlar om att utveckla kunskap och produkter för att ta en plats på den stora och växande kinesiska marknaden där ”nästan allt går att sälja”, som Jan Edling uttrycker det. Men för att klara sig där måste företagen få stöd och kunskap, till exempel genom Exportrådet.

- Det är viktigt att ge sig dit och det är viktigt att politikererna stödjer företag både genom forskning och utveckling och genom att hjälpa företagen att ta sig in på de nya marknaderna, säger Jan Edling.

Att globaliseringen innebär en annan arbetsdelning än tidigare är uppenbart. Den gamla industrinationen Sverige finns inte i den betydelse som vi förbinder med senare delen av 1900-talet. Nyss fanns till exempel två nationella bilmärken i Sverige, men idag har Sverige blivit mer av en fordonskomponentindustri med fokus på fordons säkerhet. I skriften ”Agenda för Sverige”, visar Jan Edling bilden av en Volvo S40. Den har idag mycket litet med en svensk bil att göra, men illustrerar den tilltagande specialiseringen inom bilbranschen.

En Volvo S 40 monteras i dag i belgiska Gent och består av delar från olika tillverkare i USA, Frankrike, Holland, Japan, Slovakien, England, Argentina, Kanada och Sverige.

Ofta kan till och med en komponent bestå av delar som kommer från olika länder.

- Globaliseringen är inte enbart fråga om en tävlan mellan hög produktivitet och låga löner utan också en omfördelning mot alltmer specialiserade nischer inom det högteknologiska skiktet, säger Jan Edling.

Men hur specialiserade länderna är handlar också om var de befinner sig i den utvecklingskedja, som börjar med lätt industri och låg kapitalintensitet och som slutar med innovation inom teknikområdet. Jan Edling besökte nyligen en fabrik i New Delhi där man fortfarande sätter samman hela bilar, i det här fallet Suzuki, och där endast fem procent av bildelarna importerades.

- Ska vi behålla jobb och standard måste vi odla kompetens och forskning.

Annars tappar vi i förhållande till Indien, Kina och andra länder. Utmaningen är att hela tiden vara unika, samt att ha en intensitet i utveckling och forskning, säger Jan Edling.

Allt fler jobb kräver universitetsutbildning. Men det räcker inte. Vi måste räkna med att vidareutbilda oss livet igenom, säger Jan Edling.

En ny lokal arbetsdelning
Det som händer på andra sidan världen påverkar också de nordiska arbetsplatsernas sätt att organisera arbetet. Hur arbetet delas upp internationellt, nationellt och också organisatoriskt i arbetslivet var nyligen ett tema för en konferens ”Den nya arbetsdelningen” på Växjö universitet, arrangerat av Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS, Arbetslivsinstitutet, Växjö uni-

versitet, VINNOVA, Equal och Institutet för Arbetsmarknadspolitisk utvärdering. Ett forskningsprogram med samma namn pågår också på svenska Arbetslivsinstitutet, men framtiden för programmet är oviss eftersom hela Arbetslivsinstitutet ska läggas ner nästa sommar.

- Något hände på 90-talet. Enkla jobb försvann och det blev en ökande osäkerhet, sa Töres Theorell, professor på Karolinska Institutet och en av talarna på seminariet.

Sedan 90-talet har det skett stora förändringar i det svenska arbetslivet. Dels handlade förändringen om den ekonomiska krisen som innebar att 500 000 jobb försvann i Sverige på tre år. Under hela 90-talet försvann 600 000 okvalificerade arbeten, men samtidigt har det tillkommit nästan lika många högkvalificerade jobb och många av dem återfinns i de högsta lönegrupperna. Slutsatsen är att jobben har blivit mer komplicerade och kunskapskrävande. Det borde rimligen innebära att jobb kvaliteten ökar, men enligt den engelske forskaren Francis Green, som deltog i konferensen i Växjö ser verkligheten inte så ut. Jobben har blivit mer komplexa, men många arbetstagare upplever högre stress och starkare press än tidigare. Den nya tekniken innebär att man alltid är nåbar och många vittnar om en ökad arbetsintensitet. Utvecklingen är likartad inom hela EU.

Tekniken och tillgängligheten är inte den enda förklaringen till att många arbetstagare känner sig pressade. Arbetets organisation är en annan. Organisationerna har blivit plattare, fler och fler jobbar i projekt, vilket ofta innebär en uttalad kundstyrning, som många uppger som stressande.

Francis Green hävdar att det krävs nya och fler kompetenser av de anställda, inte minst har kravet på att kunna kommunicera ökat.

Det är inte längre chefen som håller i piskan, pressen kommer istället från kunder och kolleger.

Enligt Francis Green har det också blivit lättare att mäta prestationer än tidigare.

Men om man ska vara tillgänglig jämt minskar det som kallas "porös" tid. Och frågan kan ställas - om medarbetarna känner sig allt mer pressade och det finns lite luft i systemet - vad händer då med fantasi eller kreativitet? Eller som Thomas L Friedman, Pulizervinnare och författare till bästsäljaren "The World is flat", uttryckte det i en föreläsning på MIT i Massachusetts: "Om alla har samma verktyg, så handlar det om hur man använder redskapen, förmågan att tänka nytt blir avgörande". Det utvecklar sig alltså en knivskarp kamp om fantasi och kreativitet, men hur ska man skapa arbetsorganisationer som rymmer det?

- Man måste utveckla arbetsorganisationen så att det blir roligare att jobba.

En stor del av utslagningen från dagens arbetsliv beror på att människor kan för mycket och att kunskapen inte tas tillvara, säger Jan Edling.

Utmaningar

En annan utmaning är hur alla ska kunna delta i arbetslivet när kraven på utbildning och livslångt lärande hela tiden ökar. Specialiseringen och kraven på de nya arbeten som växer fram skapar också regionala obalanser, hävdar Jan Edling i skriften "Agenda för Sverige".

Regioner med svagt näringsliv har högre arbetslöshet och högre antal sjukskrivningar - de är helt enkelt mer bidragsberoende än regioner med starka näringslivsstrukturer. De hamnar dessutom lätt i en negativ spiral och de som vill starta nytt eller expandera kan ha svårt att finna riskkapital. Denna utveckling, anser Jan Edling, att det är viktigt att bryta.

Han förespråkar färre regioner och påpekar betydelsen av att politikerna stöder regionerna att finna sina speciella nischer. Han återkommer också till behovet av att satsa på små- och medelstora företag, både vad gäller forskning och utveckling men också genom att erbjuda hjälp att få ut varor på exportmarknaden. Att de så kallade SME-företagen blir delaktiga i globaliseringen, anser han vara avgörande. I dag satsas det för lite på dem. Han ger ett exempel. Förra året satsade regeringen 35 miljoner kronor i stöd till små och medelstora företag. Det är lika mycket som arbetslöshetskassan i Torsby kostade i fjol. Nu skärs ytterligare i pengar till SME och också på pengar till Exportrådet.

Jan Edling tror inte att den nordiska modellen med starka partsförhållanden riskerar att försvinna i globaliseringens tid, snarare tvärtom. Det finns också många exempel där samspillet mellan staten som beställare och företag gagnat industriutveckling.

- Samarbetet mellan parterna kan vara vårt främsta konkurrensmedel. Det gör det lätt att komma överens och därmed kan man förändra och utvecklas snabbt, säger Jan Edling.

En liten ö i världen

Jan Edling är positiv till globaliseringen. Att bygga murar runt ett land eller hålla liv i olönsamma företag på konstgjord väg är ingen lösning. Han poängterar att Sverige, med en befolkning på 1,4 promille av jordens alla invånare är en liten ö i ett globalt sammanhang. Därför är det viktigt att vara med på den globala arenan. Att arbetsplatser flyttar ut, behöver inte vara negativt. Det kan vara betydligt mer destruktivt att hålla liv i olönsamma företag här hemma. Lösningen är i stället att vara ute på den växande marknad som finns i världen och som i sin tur kan generera många nya jobb här hemma.

Jan Edling ger politikerna en viktig roll i denna utveckling. En roll de inte förstår idag, hävdar han.

- Det behövs ett kunskapslyft för företag som handlar om intensifierad forskning och utveckling, samt kunskap om de nya exportmarknaderna. Det behövs också ett kunskapslyft för människorna, ett livslångt lärande hela tiden. Arbetsmarknaden kommer ständigt att förändras för var och en och politikernas uppgift blir att verka för denna utveckling, säger Jan Edling.